

התקשורת הישראלית והמלחמה בעזה: סקירה מספר 3

"הושמדה משאית גראד בדרכה למקום מסתור": השאלות שלא נשאלו

במבצע הצבאי המתנהל בימים אלה בדרום קיימים מאפיינים שהופיעו בחלקם בסיקור מלחמת לבנון השנייה. זאת, לצד מאפיינים אחרים שלא הופיעו אז. בשני המקרים, התאפיין סיקור הימים הראשונים למלחמה בעיתונות הישראלית בתחושת צדקת המערכה, בגילויי קתרזיס לאחר מה שנתפס כהבלגה יתרה מול התקפות האויב, בגיבוי תקשורתי לפעולות הצבא ובמיעוט של גילויי ביקורת. לפניכם עוד סקירה של "קשב" על הסיקור התקשורתי של המלחמה בעזה.

ביום השלישי למתקפה בעזה, ה-29 בדצמבר, הפציץ חיל האוויר משאית עזתית והרג 8 בני אדם, שהיו עליה ובסביבתה. דובר צה"ל טען כי מדובר במשאית שנשאה טילי גראד. לחיזוק הטענה העביר דובר צה"ל לתקשורת סרטון שצולם מהאוויר, שבו נראו דמויות שמעמיסות חפצים מוארכים על המשאית. ניתוח מהדורות החדשות המרכזיות של שלושת ערוצי הטלוויזיה 1,2 ו-10 והעיתונים "ידיעות אחרונות" "מעריב" ו"הארץ" בין ה-29 בדצמבר וה-2 בינואר, מעלה כי כל כלי התקשורת מיהרו לפרסם את החומרים שהתקבלו מדובר צה"ל כמות שהם בלא כל בדיקה או הסתייגות (הסתייגות קלה היתה בדבריו של מגיש ערוץ 10, יעקב אילון, כפי שנראה בהמשך). מהדורות החדשות והעיתונים דיווחו כי **הושמדה משאית רקטות גראד בדרכה למקום מסתור** (כותרת משנה ב"ידיעות אחרונות", 29 בדצמבר, עמוד 8).

בעוד העיתונים הביאו את הידיעה של דובר צה"ל כלשונה, אך לא עסקו בנושא בהרחבה, ערוצי הטלוויזיה ניתחו ופירשו את המתרחש בסרטון שלב אחר שלב. ההתייחסות אל אמינותו של הסרטון הייתה חד משמעית, והפעולה תוארה כהצלחה מרשימה לצה"ל ב"תקיפת משאית עמוסה טילי גראד", כפי שציינה הכותרת שליוותה את הסרטון בערוץ 2 במהדורת החדשות המרכזית באותו יום. כך, כשהסרטון מוקרן על המרקע שוב ושוב הביאו חדשות ערוץ 2, בדקה ה-18 של המהדורה, את דברי הפרשנות של הפרשן הצבאי רוני דניאל, המהללים את יכולות צה"ל:

רוני דניאל: ... אבל מה שיותר מרשים, וזה נוגע לעניין הפעולה הקרקעית, מה שיותר מרשים זה בעצם מארב אווירי שרואה את האנשים מעמיסים את הגראדים. למקבל ההחלטות בתא הלחימה בפקוד הדרום יש זמן להחליט מתי הוא רוצה שהדבר הזה יתפוצץ, זו שליטה מן האוויר שרואה הכל, וזה חלק מן היתרונות העצומים שצה"ל הצליח לפתח לו כאן במלחמה.

גם ערוץ 10 קיבל את סרטון דובר צה"ל והציג אותו בדקה ה-35 למהדורה. כך נשמע הפרשן הצבאי אלון בן-דוד בשיחה עם מגיש המהדורה יעקב אילון, כשברקע מוקרן הסרטון:

אלון בן-דוד: בואו תראו, מחנה הפליטים ג'באלייה לפני שעה וחצי. אנשי החמאס חוששים שמחבוא שבו הם הסתירו טילי גראד נחשף על ידי ישראל. ואז הם מתחילים במהירות לאסוף את הטילים, להוציא אותם מהמחבוא, להעמיס אותם על משאית מתוך מטרה להעביר אותם למקום מסתור אחר. אתה רואה את המזל"ט שעוקב אחריהם, זאת תמונה טרמית, אתה רואה כאן את האנשים החמים בלבן מעמיסים בצורה איטית, סדורה על המשאית ותכף הם יצאו לדרכם. כל הזמן מתבצע המעקב הזה עליהם, ותכף אתה תראה את התקיפה שמגיעה, אתה רואה רק אנשי חמאס כרגע סביב אותו הרכב אלו טילי הגראד והנה הפגיעה המדויקת במשאית שהובילה את הטילים. כמובן שיש גם נפגעים מסביב. ככלל צריך לומר הפגיעות של צה"ל במהלך הפעולה הזאת מכוונת בעיקר לאנשי חמאס. חמאס מתקשה לייצר את התמונות של מאסות של אזרחים נפגעים פשוט כי אין. אונר"א מדבר הבוקר על 51 אזרחים מתוך כ-350, אני לא מזלזל במספר הזה, אבל בהשוואה למבצעים קודמים של צה"ל מספר יחסית נמוך, וחלק ניכר מהמשאבים של צה"ל מוקדש לציד הזה של הרקטות, מי שמוביל אותם ומי שמשגר אותם.

יעקב אילון: ובכל זאת מילה אחת של זהירות, אלו תמונות שמגיעות אלינו תמיד מהצבא לפי בחירתו ולפי מה שנחו לו ומה שהוא רוצה להראות הערב.

אלון בן-דוד: זה נכון, אבל התייעוד הזה מעניין מאוד אני חושב.

כך, מנסה אילון לסייג את דבריו של הפרשן הצבאי המסתמך אך ורק על מידע המגיע מצה"ל וטרם נבדק. אזהרה אגבית זאת, לא היה בה כדי לשנות את המסגור של תקיפת המשאית כפעולה מוצלחת של צה"ל כנגד אנשי חמאס.

יומיים אחר כך, בעקבות תחקיר שערך, העביר ארגון "בצלם" הודעה לכלי התקשורת ובה עדות ותמונות המצביעות על סיפור שונה לחלוטין. על פי הנטען בתחקיר "משאית הגראדים" היתה משאית אזרחית רגילה השייכת לבעל מסגריה פרטית, אחמד סמור, שניסה להציל את הציוד שלה מהפצצות חיל האוויר ולהעבירו למקום מבטחים. החפצים המוארכים, שצה"ל טען כי היו טילי גראד, היו בלוני חמצן שהוצאו מהמסגריה. סמור אף העיד שהוא לא היה קשור לשום פעילות צבאית או ארגון צבאי. שמונת ההרוגים שתוארו לעיל בערוץ 10 כ"רק אנשי חמאס [ש]כרגע סביב אותו הרכב" היו, למעשה, הבן, הקרובים והשכנים של בעל המסגריה שסייעו לו בהעמסת המשאית.

חשוב לציין כי צה"ל לא הכחיש את העובדות שהוצגו בתחקיר "בצלם", אבל התקשורת לא לחצה. חלק מכלי התקשורת, שדיווחו בפסקנות על תקיפת "משאית הגראדים" על סמך המידע של דובר צה"ל, כלל לא הציגו את תחקיר "בצלם". הנתונים החדשים הוצגו באופנים שונים על ידי ערוץ 2, ערוץ 10 ו"הארץ".

ערוץ 2, בחר לראיין את בעל המשאית, אחמד סמור, מעזה, בדקה ה-83 של מהדורת החדשות ב-31 בדצמבר. דבריו הקשים והכואבים של סמור ועדותו המפורטת הוגדרו על ידי המגישה, יונית לוי, כ"סיפור זוועה", אך הסיפור הוצג בהקשר למצב הכללי הקשה של האוכלוסייה האזרחית בעזה הסובלת מהפצצות חיל האוויר. ערוץ 2 לא התמודד עם אחת השאלות העיתונאיות העיקריות שמקרה כזה מעורר: הדיווח המטעה של צה"ל על התקיפה שהרגה שמונה אזרחים, אותו מעשה שרק יומיים קודם לכן תואר כפעולה מוצלחת של צה"ל שפגעה באנשי חמאס.

במהדורת החדשות המרכזית של ערוץ 10 ב-2 בינואר הציג בקצרה הפרשן לענייני ערבים, שלומי אלדר, את סיפור הפגיעה המוטעית של צה"ל.

רק עיתון "הארץ" עימת את הגירסה הראשונית של צה"ל עם העובדות החדשות. הסיפור פורסם בהרחבה בעמוד 5 של גיליון ה-2 בינואר, תחת הכותרות:

איך נכנסה המשאית של אחמד המסגר לבנק המטרות של צה"ל? (כותרת ראשית)

צה"ל דיווח כי הותקפה "משאית שהכילה עשרות טילי גראד". אחמד סמור, בעל המשאית: "שהמומחים שלכם יבואו ויבדקו. לא גראד ולא כלום, בלוני חמצן"

הכתבה של עמירה הס לוותה בתמונות מזירת האירוע, תמונות של סמור לצד משאיתו השרופה, ותמונות בלוני חמצן חרוכים המוטלים בסביבתה, ומביאה גם את תגובת דובר צה"ל.

סיקור "משאית הגראדים" מצביע על תופעה מדאיגה בה מקבלת התקשורת הישראלית את דיווחיו של צה"ל ככתבם, בדרך כלל, בלי להציג הסתייגויות ושאלות. זאת, לנוכח העובדה כי המערכה הנוכחית מתנהלת תחת איפול תקשורתי, מניעת כניסת עיתונאים ופיקוח הדוק של צה"ל על מקורות המידע המגיעים מאזור האירועים.

בדו"חות קודמים מצא "קשב" כי לעיתים קרובות, בעיקר בעיתות משבר ומלחמה, בוחרים כלי התקשורת באמצעי עריכה שונים, לקבל את עמדות צה"ל בצורה אוטומטית, בלא בדיקה וללא עבודת תחקיר עצמאית.

ראוי לצפות ולדרוש מכלי התקשורת, מהכתבים, הפרשנים והעורכים לשאול את השאלות המתבקשות גם תחת אש. הציבור הישראלי, שחלקו מצוי תחת ירי טילים וחלקו נשלח לשדה הקרב צריך לקבל את התמונה הרחבה והאמינה ככל האפשר הנוגעת למציאות המלחמה.

הערה לסיום

ממצאים ראשוניים אלה אינם מתיימרים לקבוע קביעות סופיות ומוחלטות באשר לאופי סיקור המבצע הנוכחי, בהתחשב בפרק הזמן הקצר שחלף מאז תחילתו. מטרתם העיקרית היא לעורר שיח תקשורתי וציבורי על תפקוד התקשורת בעת העימות הנוכחי, בעודו מתרחש. בסיקור המלחמה הקודמת תרמה התקשורת הישראלית תרומה שלילית בהתגייסותה להצדקת המהלכים הצבאיים, ובכך שלא הציגה עמדות ביקורתיות וחלופות. ראוי לדרוש מהעורכים והמנהלים, הכתבים והפרשנים בתקשורת הישראלית כבר עכשיו ולא אחרי המלחמה: הקפידו על אחריותכם המקצועית והאזרחית, לבל יחזרו על עצמם כשלי הסיקור של המלחמה הקודמת, על כל משמעויותיהם לבריאותה ולחוסנה של החברה בישראל.